

ORGANUL

LUMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Politica, e literaria.

Cu pre Gratiosa invoientia.

Sambata

Nr. 1.

4 Jan. 1847.

A U S T R I A.

VIENA. 15/27 Dec. 1846. Maiestatea Sa bi-
ne voi a denumi la representarea Staturi-
loru Transilvaniei din trei candidati la sta-
rea Cancelariei de Curte pre Exc. sa D.
Samuel Jozsika l. b. de Branyicska cu
213 de voturi. Cetirea Rescriptului Impe-
ratescu in sala Staturiloru in 4 Jan. st. n.
ocasiuna cele mai vii orari pentru acestu prea
amatu fiu al patriei, pre carele si cu oca-
siunea Dietei trecutelu onorase cu cele mai
multe voturi pentru celu mai inaltu locu in
patrie de Gubernatoru. Noi ne socotimu
prea fericiti putendu acest'a mare noetate
chiaru in fruntea acestii mici foi romane-
sci, adoa in a noastra patrie, a o inscrie, do-
rindu ca sei fie omen de bunu auguriu spre
inscientarea a mai multoru intemplari feri-
citore din sangele romanu. Vivat!

BLASIU, 30 Dec. 1846. Mariea sa
D. Episcopu Ioanu Lemeni plecà adi de-
maneti la 7 ore, la Clusiu la Dieta. Oràrile
de pace si sanetate marelui Pastoriu intru
aceste critice tempuri pentru viitorimea po-
pului romanu dein Transilvania, selu co-
miteze dein inimile tuturor doritoriloru
de bine pentru a sa natiune!

CLUSIU, 2. Jan. st. n. Exc. sa Co-
misariulu Imperatescu si General-Commando
b. Antoniu Puchner ajunse acolo intru fe-
ricita sanetate.

Clusiu 4. Jan. Sientiele dietale ince-
pura subtu ordinariulu presidiu al Exc. sa
le Presidentu a Staturiloru b. Franc. Ke-
mény, intru adunare inse nu multu nume-
rosa.

Si mai antaiu dupa usuatele compli-
mente, intru fientia de facia si a Inalt. reg.
Guberniu se cetira noa Rescripte Impera-
tesci, tractandu:

1, mai susu inscria denumire spre sta-
rea de Cancelariu de Curte a Transilvaniei,
cu datu 27 Dec. a. tr.

2, intarirea articolului dela Diet'a trecuta
despre Actoratulu si Inctoratulu ne-nobili-
loru asia numitiloru rustici, cu datu de-
in 16 oct. a. tr.

3, intarirea altui articulu asemenea, de-
spre modulu alegerii Asesoriloru in juris-
dictiile unguresi si secuesci, cu datu ace-
lasi.

4, intarirea articolului asemenea, despre me-
tatiunea intre Comitatulu Hunedorei si a
Crasoulu din Ungaria, cu acelasi datu.

5, intarirea altui asemenea intre Comita-
tulu Maramurasiulu si tienutulu Rodnei, cu
datu 11 Jul. a. tr.

6, retrimiterea articolului asemenea de-
spre procesulu sumariu, cu datu dein 16.
Oct. a. tr.

7, retrimiterea altui asemenea despre po-
litiea satesca, cu datu dein 14 Jul. a. tr.

8, retrimiterea mai multoru articuli ase-
menea, dintre cari:

a) despre directiunea din launtru a sate-
loru in Comitate si scaunele secuesci.

b) despre pedepsele Urbariale din partea
domniloru.

c) despre restringerea abusurilor urba-
riale, capacitatea ne-nobililoru dea posedé,
dreptulu dea face testamentu, precum si de-
spre liber'a stramutare a inquiliniloru.

d) despre lucrurile publice, si despropria-
tiunea locuriloru unde au ase face drumuri
de tiéra. Cu datu dein 16 Oct. a. tr.

9, indemnarea la ascultare de unele prea
Inalte Rescripte dein diet'a trecuta; cu datu
din 29 Aug. a. tr. Care tote se cerúra si
se dederu la dictatura.

In urma, dupa alte amerunturi, se ceti
intr'audiu Operatulu urbarialu al Comissiu-

nei sistematice, dupa care se propuse de Presidentu intrebarea, ca ore intru desbaterile urmatore dela Urbariulu dupa mesura socotita, ori dela celu sistematicu se se faca incepere.

Rescriptum
De Actoratu et Inctoratu rusticorum.

FERDINANDUS I. Dei Gratia Austriae Imperator et c. Illustres, Reverendi, etc.

Repraesentatione per vos fideles Status et Ordines e proxime evolutis Comitibus de dato 1. Febr. anni 1843 una cum nonnullis articulorum projectis confirmationi Nostrae Regiae humillime substratis Nobis suo modo relata, e serie projectorum articulorum illum, qui de personali rusticorum actoratu et inctoratu sonat, in ea, qua per vos propositus est, forma benigne confirmatum, vobis eo fine remittimus, ut eundem cum reliquis articulis Dietae anni 184¹/₃ Altissimae sanctioni Nostrae Regiae solita modalitate substernatis. Vobis in reliquo etc. Datum etc. Viennae die 16 mensis Oct. Anno Dni 1846 etc. Ferdinandus.

Sam. Baro Jozsika
Admandatum etc.
B. Lazarus Apor.

Articulus

De Actoratu et Inctoratu rusticorum personali.

Dispositione Decr. Trip. P. III (tit. 31,*) per praesentem alterata, cunctis ab hinc patriae incolis, absque ullo conditionis discrimine, competentia tribuitur, Actoratum aequae ac Inctoratum adversus quemcumque in propria persona sustinendi, facultate ad jus patronatus domini terrestriis confugiendi, vel adsistentiam publicam ex obtutu paupertatis implorandi, porro quoque in salvo relicta.

*) Legea deia Tripartitu l. c. ee prin acestu articulu se sterge, asia suna.

Quod rustici per semet ipsos cum nobilibus lites ingredi non possunt.

Titulus 31.

Advertendum praeterea est, quod quia rustici dominis eorum temporalibus in tantum subjecti sunt, ut per semet ipsos cum nobilibus, ratione quorumcumque negotiorum, lites protrahere non possint:

§. 1. dum igitur rusticus per nobilem quempiam indelitate verberatus aut vulneratus, vel aliter laesus, sive etiam in rebus suis potentialiter damnificatus fuerit; et dominus suus terrestriis huiusmodi nobilem in causam conveniendo reum esse declaraverit atque convicerit: tunc idem nobilis adversus dominum terrestrem, in facto minoris potentiae centum florenos faciente, et insuper homagio ipsius vulnerati act verberati rustici, vel damnorum illatorum refusione et restitutione, juxta videlicet negotiorum qualitatem condemnari debet.

Dupa sciri mai noa Exc. sa neo - denuitulu Cancelariu Transilvanico-Aulicu Sam. Jozsika se introduce in noa inalta deregatorie in 2. Jan. cu tota solenitatea, intru orarile cele mai fericitatore.

Rescriptulu
pentru actoratulu si inctoratulu ne-nobili-
loru seu rusticiloru.

FERDINANDU I. Dein gratia Ddieasca Imperatulu Austriae etc. Straluciti, Reverendi etc.

Representatiunea prin voi credintiose Staturi si Ordini dein de curendu trecutele comitii, cu datu 1 Febr. a. 1843, impreuna cu unele proiecte de articuli spre a Nostra prea Inalta Regie intarire substernute, dupa al seu modu referinduse Noa, din seriea proiectatiloru articuli pre celu, ce de personalulu rusticiloru actoratu si inctoratu suna, intr'aceea forma, in care prin voi Nis'au propusu, cu buna voientia intaritu cu acelu scopu vilu retrimitemu, ca pre acela cu ceilalti articuli ai Dietei din a. 181¹/₃ pre Inaltei Nostre Sanctiuni cu usuata modalitate selu substerneti. Voa intru cel. Datu etc. Vienna, 16 Oct. a. Dn. 1846. Ferdinandu.

Sam. b. Jozsika.
La demandarea etc.
B. Lazaru Apor.

Articululu

de Actoratulu si Inctoratulu rusticiloru personalu.

Despusetiunea Decretulu tripartitu, partea treia, titulu 31, prin acest'a schimbanduse, deaci tuturoru incoliloru patriei, fara de nici o alegere a conditiunei, se da putere de a sustine intru asa insasi persona Actoratu intogma ca si Inctoratu asupra oricui, remanendu intrega si de acum inainte facultatea de a alerga la dreptulu patronatulu domnului pamentescu, seu de a cere ajutorintia publica dein cautarea seraciei.

se sterge, asia suna.

Cumca rusticii prin sinesi cu nobiliu nu potu se tina lege.

Titulu 31.

Mai este de alua a minte, cumea, de ora ce rusticii domniloru sei pamentesci intru atat'a sunt supusi, catu prin sinesi cu nobiliu in ori ce lucrari, nu potu se tina lege:

§. 1. Candu deci rusticulu de vreun nobilu cu nedreptulu arfi batutu, au vulneratu, au almintrea vefematu, seu si in lucrurile sale cu puterea damnificatu; ear' domnulu seu pamentescu pre nobilulu ca acestu la lege tragundulu l'ar areta si convinge de reu: atunci acelu nobilu catra domnulu pamentescu, in fapt'a potentiei maimici ce face 100 florenti, si pe deasupra in omagiulu insusi vulneratulu au batatulu rusticu, seu reintorcerea daunelor facute, dupa calitatea adeca a lucriloru, vine a se condenna.

ITALIA

ROMA 21 Dec. Inainte de ameadia-di se tinu Consistoriu secretu in palatiulu Quirinale, unde Papa dupa o scurta allocutiune cumuacã inaltei adunari, ca a denumitu doi Cardinali-preoti, si preconisa diece episcopi. Gaz. Un.

TURCIA

CONSTANTINOPOLI, 16 Dec. Sultanului la cei trei fii mai deinainte: Mehmed Murad, Abdulhamid si Mehmed Rischad, ise adause si al patrulea Ziaudin-lumin'a legii. Ceremoniele usuate nici acum nu au lipsitu.

JURNALISTICA.

In scientiatoriulu Ungurescu de in Clusiu nr. I. a. c. trimite dela un patriotu in daru câte o pareche de ochelari la mai multi de-regatori publici incependu dela judele satescu pana la dascalii, preoti si advocati. Noi carii cu politica nu avemu multu de a face, recomandam in se celoru deinmidi-locu ai nostri de tota clasea, bunele calitati a ochelariloru marinimosului daruitoriu, că se veada si ei lipsele supusiloru sei mai chiaru, si se invetie pre acestu parasitu poporu macaru in câtu le este puterea; cu tote ca, de si se afla orbire seau intunecela nu pucina intre noi, mai multu ne lipsesce in se zelu si flacara din inim'a, prin multe vestedita.

Trecutulu si acum totudeacolo Nr. I, a. c. ne descrie trist'a stare a unei mari ruini din istoria patriei pe campulu Vinerii, unde la a. 1479, se castigã acea multu laudata victoria asupr'a armeloru Ottomane, subtu Stephanu Batori si Paulu Kinisi Eroii Transilvaniei, in carea 30,000 turci, si 80,000 Crestini dintre carii 2000 romani si sasi, perira. Intru aducerea aminte redicase acelasi St. Batori pre locul victoriei o capela, spre ase da in totu anulu intr'ins'a multiemita Ddieului, cu indetorire asupra Magistratului Orestiei, că se porte grige de conserbarea ei, iuse care inca supu principii nationali se ruinase, ear la a. 1786-8 tognade judele Orestiei se trase giosu, facundu dintr'ins'a un podu preste ap'a Vinerii in drumulu de tiera, pana candu la a. 1818 Alexandru Nagy aldoilea preotu reformatu din Orestia cu 800 fl. dintr'al seu redicã o colomna, cu voea Guberniului, spre aceasi aducere aminte, pre carea in se un calatoriu nu demultu o numise că semena cu o spendiuratore. — Noi carii veduram si monumentulu dela Calugareni in Romania, nimicu ne miram de sortea acestoru monumente, ce erau destinate se insulle ero-

ismulu parintiloru in sufletele filoru, ci de carele fii, ca si de parinti, adese ori prea pucinu se ingrivescu.

Curierulu nemtiescu dela Sibiu nr. I. a. c. porta inscrisa in frunte devis'a: Totu pentru Principe, patria, adevuru si ne partinire. Amen, dicemu noi si cu noi toti ceice semtu momentulu acestoru cuvinte; asemenea dorindu, ca din lucrarile corpului legislativu câtu mai curendu se ne aflamu in stare dea impartasi cetitoriloru nostri un resultatu imbucuratori, intentiuniloru intieptului nostru Guberniu, si doririloru a totu adevuratulu patriotu corespondiatoriu.

Foile nemtiescu de in Brasiovu Nr. I a. c. nu ne aducu nemica nou, ce ar putẽ se intereseze pre altu decatu pe cetaticii de acolo.

LITERATURA.

Literatura antica.

Gazeta universale de Augsburg, Nr. 357, a. tr. Adansu p. 2852 subtu rubr. Italiei, impartasiesce o corespondentia de in Roma cu datu 12 Dec. despre serbatoarea aniversaria a Institutului archeologicu de acolo, ce se inchia cu splicarea unui vechiu monumentu de in patria nostra, unde asia scrie: Siederea o inchia Dr. Henzen cu splicarea unei diplome militare de in tempulu lui Domitianu, ce inca pe la capetulu seculului trecut se afla in Transilvania, in se numai acum prin zelulu lui Neugebauer, fostului General-Consul prusianu in Iasi, se dede comerciului scientificu. Macar numai giunatate pestratu, totu in se are momentu pentru numirea consuliloru si alocului nascerii soldatului de carele se tine. Dintr' aceea se cunosce ca acea cetate de nceputu grecesca a la ionteichos lenga marea negra, mai tardiu cam pe tempulu lui Vespasianu se facu colonia romana

Noua Revédia enciclopedica, Paris, 1846. Nr. I. cuntiene urmatorele: D. Massmann publica la a. 1810, sub titulu de Libellus aurarius un tripticu latinu scri-su pe cãra in litere cursive prea vechi. La acea publicatiune adause si alt'a de un altu tripticu, ce continea cateva versuri grecesci. Scriptura acestora nu erã intr'a devuru decãtu o imitatiune inepta de literele grecesci dintr'a nostre tipographii. D. Natalis de Wailly fã rapitu a impugna si autenticitatea tripticului latinu, nu dein ratiuni paleografice, ci dein caus'a stilului acestui monumentu, si asemenea cu tripticulu grecescu, cu carele impreuna se aflase dupa spus'a proprietariu-

lui intru o bac dein Transilvania. De atunci D. Massmann se credià îndetoratu a respunde obiectivilor unui invetiatu atatu de competentu cum e D. Wailly; elu supuse mai antaiu publicatele table unei noa cetiri, si ajunse a îndreptá mai multe smintele dein lucrareasi de antaia, precum aretà elu însusi in Analele critice de Berlin, 1844 p. 759. Cátu pentru modulu cu carele se descoperisera aceste table, éta rezultatulu din corespondentiele facute intr'acestu obiectu cu Academia Ungurésca.

A proape de Rosia e situatu muntele Leti (sic), ce cuprinde bai lucrute in vechime de romani, si care leau recercatu a le lucrá intr'a doá giugetate a secululu XVIII. La a. 1780 intrara intru un putiu vechiu romanu si aflara unele carti de lemn. Unulu dintre baiasi vendú o carte dintr' inele unui deregatoriu de bac, ce o dede daru cumnatulu seu Stephanu Lazar preotu in Clusiu, carele dein partesi o instrainá dela sine si o depuse in museulu colegiulu ungurescu. Dupa moartea lui Lazar cartea fu reclamata de fiulu seu, si numai dupa moartea acestuia fu venduta unui negutiatoriu de curiositati anume Literati *). Tote aceste impregiurari fura de plinu adeverate de personele, ce vendura libellulu inainte de a cadé in manule lui Literati. Totu acest'a vendú si libellulu

greco, despre a cui origine inse nu au datu de catu unele insemnari pucinu inchiitore. D. Massmann supune, cum ea voiendu cineva a secá unulu din acei doi libelli aflati totu de o data cu celu ce desceptá la un gradu asiá inaltu interesulu eruditiloru, sterse scriptura, carea apoi o reimplini cu cateva versuri grecesci. Noi ne credimur îndetorati a comunicá cetitoriloru nostri aceste ametrunturi atingatore de un monumentu impurtatoriu pentru cunoscerea Sodalitiiloru la romani, si de celu mai inaltu interesu pentru istoria scripturei **), deca autentia ea lui se va adeveri.

Ne asecuréza, ca D. Comitele Borghesi prepara un comentariu minutatu, si a carui publicare catu mai curendu avemu de a asteptá, asupra libellulu, de carele grainu."

Literatura romanesca.

Magazinulu istoricu de Prof. Tr. Laureani in Bucuresti, T. III. Nr. 2-4 pag. 95-256, contine o disertaciune intinsa subtu titulu Documente istorice despre starea politica si religioasa a Romaniloru dein Transilvania, pana acum in IX articuli, ce se pare ca se va continua. Noi ne vomu intorce agrái mai pre largu de acesta lucubratiune interesante, ce numai acum ne cadiu a mana.

*) Alias Nemés, 1827 vendiatoriu de beutura in M. Osierheiu. **) mai alesu acei cursive.

P R O G R A M A

Cându atâtea interese de in di in di mai noa resaru pe campulu vietii poporulu romanu, cându fibrele in corpulu amortitu paru ca voru se incépa a pulsá mai repede, si o tinera rosiaia suridiendu a ise reversá pe palid'ai facia, — a mai remané, a mai întârdia érá cu ne putentia.

Noi pasimur adi pe o carare, pe care alti fii mai favorati a fortunei demultu cu fericetate ne au prevenitu; si semtimur afundu, catu ne ar fi de critica starea, cându orbiti de opresumtiune ne erata, cugetulu ne ar fi a ne mesurá puterile cu acei multu patiti si incununati atleti. Nu, ci devis'a pavezii nostre este pacea, unirea mintiloru si a inimiloru, bunulu inticlesu intre fratii de un sange si o limba. Cu ast' forma de intentiuni e cu ne potentia a desceptá invidia, zelosia.

Credemu, ca mai latu e campulu cultivarii romanesci, decatu se nu alle si celu mai tardiu venitu locu de in destulu spre a si incercá puterile, fara de astrintora pre vechii coloni. Credemu, ca si dupa noi ca si dupa cei mainaintene, inca se va puté dice: secerisiulu emultu, dar' lucratorii pucini.

Asia, si al' nostru scopu catra care plecamu, si a nostra sté manuducatore ce nu va apune de in ochii nostri, va fi formarea mintei si a inimei in poporulu romanu: îndetorire sânta ce o luamu bucurosi pe umerii nostri, intentiuni curate ca vertutea si adevेरulu, dupa care singure, nu dupa puterile nostre mici si restrinse, nici dupa asteptari ne amesurate loru, orámu a fi judecati.

Pasii de antaiu, cá ai tuturoru incepatoriloru a amblá scimur ca nune voru fi destulu siguri, ci ne place a crede, cá man'a intinsa a fratiloru nu ne va lasá a cadé, cu atát'a mai pucinu se va afla cine se se bucre de alunecarea nostra.

Cele lalte conditiuni sunt scrise in fruntea paginii deantaiu in fie-care numeru. Aici numai la aceea vomu a mai rugá pre toti, carii voru bine voi a ne onorá cu Adresele loru, ca acelea se fie cátu mai chiaru si mai pre scurtu scrise, de in ratiuni invederate.

BLASIU, 1 Ian. 1847.
Respundiatoriu T. Cipariu Can.

Editorii colaboratori ai Organului.